

TEBESSÜM VE TEFEKKÜR

F. 2.

F. 5.

DÜRSÜN GÜRLEK

TİMAŞ

TEBESSÜM VE TEFEKKÜR

Dursun Gürlek

TİMAŞ YAYINLARI | 4654

Kültür Tarihi | 24

Raf: Kültür Tarihi

EDİTÖR

Zeynep Berktaş

KAPAK TASARIMI

Yasin Çetin

İÇ TASARIM

Tamer Turp

1-8. BASKI

Kubbealtı Neşriyat

9. BASKI

Haziran 2019, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-3069-9

TİMAŞ YAYINLARI

Çağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.

İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	7
KÂNUNÎ SULTAN SÜLEYMAN VE İMÂM-I ÂZAM	11
SULTAN AHMED VE AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ.....	16
PARALI KİTAP	23
HÂKÂNÎ MEHMED BEY VE HİLYE-İ SAÂDET'İ.....	28
BAY KÂNUNÎ SULTAN SÜLEYMAN VE BAYAN HÜRREM SULTAN	34
CİMRİNİN YOĞURDU.....	39
SAMİMİYET VE TÖVBE	44
DÂR-I BEKÂ	48
MİHRİMAH SULTAN'IN KEDİSİ.....	53
MÜCEVHER KUTUSUNDAN ÇIKANLAR.....	58
CİMRİLİK, CÖMERTLİK VE HÂTEM-İ TÂÎ	64
GARİBELER	70
İSLÂM CENNETİNİN YEŞİL BAHÇESİ.....	78
TARİHÎ ANEKDOTLAR VE MEZARDA DOĞAN ÇOCUKLAR	92
MEDİNE HATIRALARINDAN BİR TABLO	98
DALDAN DALA.....	104
MEVLÂNÂ GÜLLERİ	109
SÜLEYMAN ŞÜKRÜ VE SEYAHATÜ'L-KÜBRÂ'SI	115
İLİM DENİLEN ŞEREF MADALYASI.....	122

LÂTİF LÂTİFELER	131
YAHYÂ KEMAL VE “EZÂN-I MUHAMMEDÎ” ŞİİRİ.....	137
DİRİ DİRİ GÖMÜLEN İSLÂM BİLGİNİ	143
MEHMED ÂKİF'TEN BİR İBRET TABLOSU.....	147
SÜLEYMANİYE'NİN SÜTUNLARI VE KARINCA KAPTAN	151
ESKİ KİTAPLARDAKİ ESKİMEZ SÖZLER.....	155
EBÛ KAVUK MEHMED PAŞA'NIN VE İSMAİL HAKKI BURSEVÎ'NİN BAŞINA GELENLER.....	160
İSTEPAN HİLMİ GURDİKİYAN EFENDİ'NİN TASAVVUFÎ GAZELİ.....	167
ENVER PAŞA'NIN TOPLATTIĞI KİTAP.....	175
HURMA TATLISI.....	180
MANASTIR VİLAYETİNİN TARİHÇESİ.....	184
BÛTÜN CEPHELERİYLE REŞAT EKREM KOÇU	190
ALİ NUSRET BEY'İN MUKADDES ÖFKESİ.....	196
HÜKÜMDAR MIKNATİSTAN OLSA	203
AYNALI HÂKİMİN MARİFETİ.....	207
CENNETE MÜJDECİ GİDEN PAŞA	211
CAHİT SITKI'DAN ŞİİR OKUYAN VÂİZ	216
HACI BAYRAM-I VELİ VE KERAMET SAHİBİ ANNESİ.....	219
ŞEYHÜLİSLÂM FEYZULLAH EFENDİ'NİN LATİFELERİ.....	222
REFİK HALİD KARAY VE LÂLELİ CÂMİİ.....	226
KÜLTÜR DÜNYAMIZIN TAHİR EFENDİLERİ	230
SÜLEYMAN NAZİF'DEN VALİ FIKRALARI	235

TAKDİM

Timurlenk Akşehir’de iken doğu taraflarından bir âlim gelip, “Eğer gerçek anlamda büyük bilginleriniz varsa imtihan olmak ve kendisine bazı şeyler sormak istiyorum.” der. Timur da Hoca’yı çağırarak bu âlimle tanıştırır.

Adam, ilk önce asası ile yere bir daire çizerek Hoca’nın yüzüne bakar. Hoca da bu daireyi önce ikiye, sonra dörde bölerek üç bölüğünü kendine doğru çekip bir bölüğünü âlime doğru uzatır. Âlim, bu cevaptan memnun olduğunu göstermek için Hoca’ya gülümser. Sonra da elini, açılmış bir çiçek gibi, parmakları yukarı doğru gelmek üzere birkaç defa sallar. Hoca da bu hareketin tam aksini yapar. Âlim, bunun üzerine parmaklarıyla yerde hayvanın yürümesini taklit ettikten sonra karnını işaret edip bir şey çıkarır gibi yapar. Hoca da cebinden çıkardığı yumurtayı göstererek iki kolunu sallamak suretiyle uçar gibi bir harekette bulunur. Âlim, bu cevap üzerine ayağa kalkarak Hoca’nın karşısında boyun kırar, sonra da gelip elini öper. Timur, Nasreddin Hoca’nın, bu yabancı âlimin her sorduğu suale bulup buluşturup verdiği cevaplardan çok memnun olmuştur. Kalabalık dağıldıktan sonra âlime, “Sen Hoca’ya ne söyledin, Hoca sana ne cevap verdi?” diye sorar.

Âlim der ki, “Ben ona, yerin yuvarlak olduğunu işaret ettim. Hocanız bunu kabul ettiği gibi daireyi ortasından ikiye bölerek hem ortasından geçen çizgiyi hem de kuzey ve güney yarımküreleri gösterdi. Sonra bir hat daha çekerek üçünü kendine ayırdı ve birini bana uzattı ki bununla dünyanın dörtte üçünün deniz, dörtte birinin ise kara olduğunu söylemek istedi. Sonra ben parmaklarımı havaya doğru sallayarak yerde bitkilerin, madenlerin ve su kaynaklarının bulunduğunu anlatmak istedim. Hocanız da ellerini yukarıdan aşağı doğru sallayarak bunların yetişmesi, yağmura ve güneş ışığına bağlı dedi. Cebinden bir yumurta çıkartıp uçar gibi yapması da kuş cinsini anlatmak içindi. Belli ki Hocanız, her soruyu cevaplandırabilecek kadar güçlü bir âlimdir. Onunla ne kadar övünseniz azdır.”

Yabancı âlim veda edip ayrıldıktan sonra Timurlenk, Hoca’yı yanına çağırıp bir kere de işin aslını kendisinden öğrenmek ister. Hoca da şunları söyler, “Canım efendim, bu adam açgözlünün biri olacak. Karşıma gelir gelmez yere koca bir daire çizerek, ‘Ah keşke, bir tepsi börek olsa!’ dedi. Ben de tepsiyi ortasından ikiye ayırarak böreği ikimizin arasında paylaştırdım. Bakıtım aldırış etmiyor. Bu sefer de dörde böldüm. Üçünü kendime çekip dörtte birini ona uzattım. Başını salladı. Anladım ki, ‘Bana bu kadarı yeter.’ demek istiyor. Sonra bana, ‘Bir tencere pilav yapsak da kaşık kaşık yesek!’ dedi. Ben de, ‘Pilavın üstüne tuz, biber, fıstık, üzüm gibi şeyler de konulsa iyi olur.’ dedim. Beni haklı bularak gülümsedi. Sonra eliyle bir de yürür gibi bir işaret yaparak bana uzak yerden geldiğini, uzun zamandan beri bol yemeğe hasret çektiğini anlattı. Ben de kendisine, ‘Yahu! Ben senden daha açım. Baksana hafiflikten âdeta uçar gibiyim.’ dedim ve eşimin cebime koyduğu yumurtayı çıkarıp bütün gün, görüp göreceğim azığımın tek bir yumurtadan ibaret olduğunu işaretle anlattım.”

Timurlenk, Hoca'nın verdiği bu cevapları dinleyip kahkahayla güldükten sonra, "O ne söylemiş, sen ne anlamışsın. Fakat aferin Hoca! Bizi mahcup etmeden adamı sepetlemişsin." diyerek Hoca'ya bir hayli ihsanda ve ikramda bulunur.

Efendim, sevimli Hocamız, bu türlü ihsanlara ve ikramlara fazlasıyla layık önemli bir şahsiyettir. Çünkü yüz yıllardan beri biz onun lâtif lâtifeleriyle, zarif sözleriyle, hisse dolu kıssalarıyla hem gülümsüyoruz hem de düşünüyoruz. Hoca mizah yaparken aslında, derin meseleleri, anlaşılması güç konuları izah ediyor. Mizahın izahını öğrenmek istiyorsanız Hoca'yı iyi anlamanız, fıkralarını iyi okumanız, sözlerini can kulağıyla dinlemeniz gerekiyor. Şurası bir gerçektir ki herkes fıkra anlataamaz; ibretli ve hikmetli sözler söylemek, kulaklara küpe hazırlamak, insanları hem güldürmek hem de düşündürmek için keskin zekâ kadar ilim ve irfan hazinesine ihtiyaç var. Dağarcığı dolu olan ve zekâsı da tatlı tatlı kaşınan bir bilgenin, bir şâirin, bir sanatkârın sözleri, hiç şüphe yok ki altın ve mücevher değerindedir. Onun içindir ki eskiden bazı padişahlar, birtakım önemli devlet adamları, dinledikleri ve beğendikleri söz ustalarının, şâirlerin ve ediplerin ağızlarını altınla doldurmak istemişlerdir.

Sadece Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa, İncili Çavuş gibi meşhur mizahçılar değil, ünlü tefsir âlimleri, hadis bilginleri, tasavvuf erbabı da kitaplarında lâtif lâtifelere, zarif nüktelere bol miktarda yer veriyorlar. Molla Câmi'nin, Sâdî'nin, Mevlânâ'nın kitapları hisse alınması gereken kıssalarla dolup taşıyor. *Bostan* ve *Gülistan*'ı okurken önce tebessüm, sonra tefekkür ettiğiniz gibi, Hazreti Pir'in şaheseri *Mesnevî*'nin sayfalarını çevirirken de âdeta kendinizden geçiyorsunuz. Okurken de, dinlerken de hem gülümsüyorsunuz hem de derin derin düşünmekten kendinizi alamıyorsunuz. Mesnevî şerhlerinden birinde rast-

ladığım şu cümle, bu hakikati dile getiriyor: “Yüksek ve gönül âşına şahsiyetlerin sözlerinde ve eserlerinde yaptıkları lâtifeler, hakikatlerin şakaya bürünen en ciddi ifadesidir. Bu sözler birer talimdir ki her noktası insana bir şey öğretir ve gözünü açar. Bu sözlerin iç yüzüne nüfuz edemeyenler bunları şaka zannederler ve gülüp geçerler. Hâlbuki ehlullah için her şey ciddidir.”

İşte efendim, bundan da anlaşılıyor ki şaka, ciddi bir iştir. Kelâm-ı kibar, kibar-ı kelâm olduğu gibi mizahın izahı da düşündürürken güldürmesi, güldürürken de düşündürmesidir. Unutmayalım ki Allah’ın yarattığı canlılar içinde sadece insan, tebessüm ve tefekkür etmek gibi iki önemli özelliğe ve güzelliğe sahiptir. Gülümsemenin önemi, düşünmenin lüzumu hakkındaki âyetleri, hadisleri, büyük zatların bu husustaki tavsiyelerini birer birer sıralamaya kalkışsak ciltler dolusu kitaplar yazmak gerekir. Mütefekkir insan, mütebessim insandır. Kalpteki iman nuru, sahibinin yüz çizgilerine tebessümle yansır. Allah güzeldir, güzelleri sever. Güzeller güzeli ise Efendimiz’dir. Hazreti Enes diyor ki: “Resulullah’ın yüzü çok güzel ve daima mütebessim idi.”

Tebessümü ve tefekkürü öne çıkaran bu nâçiz kitabımı tenezzül edip okuyana şimdiden teşekkür ederim!

KÂNUNİ SULTAN SÜLEYMAN VE İMÂM-I ÂZAM

Başta İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri olmak üzere birçok İslâm bilgini, Türklerin İslâm tarihinde oynadığı büyük rolü ve üstün hizmeti eserlerinde anlata anlata bitiremiyorlar. Mesela Şebenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi Bey'in *İslâm Tarihi* adıyla kaleme aldığı şaheseri, "İslâm'ın kahraman ordusu" kabul edilen Türk milletinin dinî ve millî heyecanını, îlâ-yı kelimetullah uğruna gösterdiği çabayı muhteşem tablolar hâlinde gözler önüne seriyor ve siz böyle bir eseri okurken şanlı ecdâdın torunları olmanın bahtiyarlığını yaşıyorsunuz.

Şurası bir gerçektir ki Emeviler, Peygamberimiz'in Ehli Beyti'ni feci bir şekilde şehit ettiler. Kerbela faciasını İslâm'ın başına bela ettiler. Bu zulüm ve işkenceyi yapanlar, kıyamete kadar habis ruhlar olarak anılmayı hak ettiler. Tarihler Emevi halifelerinin -birkaçı hariç- habâsetlerini ve lâubaliliklerini iğrenç tablolar hâlinde bizlere naklediyorlar. Kabul etmek lazım ki Abbasiler de onlardan geri kalmadılar. Onlar da ulemâya zulmederek denâetlerini ve şenâatlerini sergilemekten çekinmediler. İmâm-ı Âzamları, Ahmed bin Hanbelleri hapisanelerde çürütüp kırbaçların altında inlettiler. Mutezile mezhebini teş-

vik ve terviç etmek için akla hayale gelmedik işkencelere baş vurdular. Halife-i Müslimîn adıyla ortaya çıkan bazı mahluklar, “Kur’an mahluktur!” sözünü kabul etmedikleri için mezhep imamlarını ezaya, cefaya maruz bıraktılar.

İftiharla belirtelim ki Selçuklularda ve Osmanlılarda böyle menfi örneklere, insanın içini karartan tablolara rastlamıyoruz. Selçuklu sultanlarının ve Osmanlı padişahlarının âlimlere ve şeyhlere, maneviyat sultanlarına büyük bir saygı gösterdiklerini biliyoruz. Bir Nakibü'l-Eşraf'lık¹ müessesesinin sırf bu maksatla kurulduğuna şahit oluyoruz. Uzun söze ne hacet, cihan hükümdarı Fâtih Sultan Mehmed Han'ın sırf şu sözü bile ulemânın padişah nezdindeki mevkiini canlı bir tablo gibi gözler önüne seriyor: “İstanbul'u aldığıma o kadar sevinmiyorum; beni asıl mutlu eden şey, Akşemseddin gibi bir âlimle yan

1 Merhum Mehmed Zeki Pakalın *Tarih Deyimleri ve Terimleri* isimli eserinin ikinci cildinde, Nakibü'l-Eşraf'lık hakkında şu bilgileri veriyor: Hazret-i Peygamber'in sülalesi mensupları hakkında kullanılan bir tabirdir. Ehl-i Beyt'ten olanlara İslâmiyet'in her devrinde pek ziyade hürmet ve tazim gösterilir, kendilerine ait işlere bakmak üzere içlerinden biri reis tayin edilirdi. Nakibü'l-Eşraf adını alan bu reis, Peygamber sülalesi mensuplarının işlerine bakar, neseplerini kayıt ve zapt eder; doğumlarını, ölümlerini deftere geçirirdi. Onları adi sanata girmekten ve fena yerlerde bulunmaktan men eder, haklarını korur, ganimetten kendilerine ait hisseyi alıp aralarında dağıtırdı. Sülaleden olan kadınların, dengi olmayanlarla evlenmelerini men ederdi. Kısacası Nakibü'l-Eşraf, Peygamber hanedanının genel anlamda bir vasisi (koruyucusu) idi.

Osmanlıların Mısır'ı fethini müteakip Yavuz zamanında “Hâdimü'l-Harameyn” unvanını almışlar, o tarihten itibaren Mekke ve Medine ile sıkı münasebete başladıkları hâlde daha Yıldırım zamanında “Nakibü'l-Eşraf” tayin etmişlerdir. Bu müessese Fâtih zamanında bir ara lağvedilmişse de oğlu Bayezid'in devrinde tekrar ihdas edilmiş ve ondan sonra kesintisiz devam etmiştir. Osmanlılar zamanında Nakibü'l-Eşraf'a son derece saygı gösterilirdi. Merasim sırasında devlet ricalinin önüne geçerd. Nakibü'l-Eşraflardan padişahlara kılıç kuşatanlar olduğu gibi, duaları makbul sayıldığı için, duaların çoğunu Nakibü'l-Eşraflar yapardı. İkinci Abdülhamid zamanında, Nakibü'l-Eşraflara oturmaları için Yıldız civarında bir konak tahsis edilmişti. Osmanlı saltanatıyla beraber bu müessese de tarihe karıştı.

yana olmaktır!” Yeri gelmişken belirtelim ki; ulemâyâ, üde-bâyâ, şuarâyâ, meşâyîhe besledikleri muhabbet ve bu muhabbetin tezahürü olan müesseseler birer birer sıralanmak istense ortaya hacimli kitaplar, cilt cilt eserler çıkar. Şimdi isterseniz deryadan bir damla olmak üzere Yavuz’dan ve Kânuni’den birkaç anekdot nakledeyim:

YAVUZ SULTAN SELİM VE MUHYİDDİN-İ ARABÎ HAZRETLERİ

Mısır fatihi Yavuz Sultan Selim ile şeyhülislâm İbn-i Kemal arasında geçen çamurlu kaftan hikâyesi çok meşhur olduğu için ondan değil de padişahın başka bir çamur vak’asından kısaca bahsedeyim: Yavuz, Mısır kölemenlerinden Kansu Gavri’yi mağlup ettikten sonra yola çıkıyor, bir alay ile Halep şehrine doğru gidiyordu. Bu sırada devrin meşhur âlimleri de kendisini karşılamaya hazırlanıyordu. Bu âlimlerin arasında Fenârîzâde ailesinden İstanbul Kadısı Mehmed Şah da bulunuyordu. Padişah kendisine yaklaştığı sırada Efendi’nin altındaki at ürküp Mehmed Şah’ı çamurun içinde düşürüyor. Durumu gören Yavuz derhâl atından inip bu büyük bilgini düştüğü yerden kaldırıyor, üzerindeki çamurları bizzat temizliyor. Böylece ilim adamlarına olan saygısını bir kere daha gösteriyor. Osmanlı padişahlarına çamur atmayı âdet hâline getirenlere ithaf olunur!

Solakzâde’nin ifadesiyle peygamberlerin temiz ruhlarından ve makam sahibi evliyaların mübarek merkadlerinden istimdat etmeyi âdet hâline getiren padişah hazretleri Şam’a geldiği zaman uğur dolu mezarlıkları ziyaretten geri kalmıyor. Meşâyîhin güzidesi olan Muhyiddîn-i Arabî’nin nur dolu kabrini ziyaret ettiği sırada kubbesinin, âşıkların sinesi gibi çâk çâk (parça parça) olduğunu, sandukasının dikenler ve çöpler içinde

bulduğunu görüp fena hâlde üzülüyor. Bu güzel merkadi, beyt-i mamur hâline getirerek himmetini gösteriyor. Ayrıca türbenin yanında bir câmi yaptırıyor. Güzelliği dillere destan olan bu câminin bitişiğinde bir de imarethane inşa ettiriyor. Gelir için vakıflar tesis ediyor. İbn-i Arabî, böylece Türkî bir hükümdarın eliyle yeni türbesine kavuşuyor. Şâm-ı Şerif'in en fazla ziyaret edilen mistik mekânlarından biri hâline geliyor.

KÂNUNİ SULTAN SÜLEYMAN VE İMÂM-I A'ZAM HAZRETLERİ

Karaların ve denizlerin hâkimi Kânuni Sultan Süleyman da babası Yavuz gibi dindar bir padişahı. O da âlimlere, meşâyih-i kirâma büyük bir muhabbet besliyordu. Bağdat Seferi esnasında bu hükümdarı da aynı hâlet-i rûhiye içinde görüyoruz. Padişah ilk önce Musa Kâzım Hazretleri'nin türbesine giderek orada bulunan fakirlere pek çok sadaka dağıtıyor. İranlıların tahrip ettikleri Abdülkâdir-i Geylânî Hazretleri'nin mezarının üstüne bir türbe, ayrıca bir de imaret yaptırıyor. Kerbelâ ve Necef'e giderek Hazreti Ali'nin ve Hazreti Hüseyin'in türbelerini ziyaret ediyor.

Bu hizmetlerle yetinmeyen Kânuni Sultan Süleyman, manevi huzurunda saygıyla eğildiği İmâm-ı Âzam Hazretleri'nin türbesini de merak ediyor. Bu arada belirtmek gerek ki İmâm-ı Âzam'ın mübarek türbesi de Şiilerin tahribatından kurtulamamıştı. Padişah İbrahim Paşa vasıtasıyla büyük imamın merkadini araştırıyor. Türbenin temellerini bulunca da enkazını ve etrafındaki pislikleri bir güzel temizlettiriyor. Eski kubbesinin altında bir ocak çukuru olduğunu görüyor. İbrahim Paşa, mezarı mutlaka bulacağız diye büyük bir gayret gösteriyor. Taşkun adında bir adam paşaya müracaat ederek mezarın

bulunması için kendisine izin verilmesini rica ediyor. Paşa da ricasını kabul ediyor.

Bu arada garip bir hadise oluyor. İsterseniz onu da Celâl-zâde Mustafa'nın *Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik*² isimli kitabından nakledelim:

Aradan iki üç saat geçmedi. Taşkun, paşaya gelerek “Paşam, garip bir hadise zuhûr etti. Adamın biri kazmasını yere vururken bir taş yerinden debretti. Orada bir yapı görüldü. Bu yapının içinden gayet güzel bir koku yayıldı. Taşı yerinden oynatan adam kokunun etkisiyle düşüp öldü.” dedi. Paşa derhâl ölen adamın ve koku çıkan mezarın yanına geldi. Gerçekten de taş kazmayla kaldıran adam ölmüştü. Fakat güzel koku hâlâ devam ediyordu. Paşa, taş kendi eliyle eski yerine koydu. Koku epey devam etti. Kısacası, mezar bulundu ve üzerine bir türbe yapıldı. Daha sonra etrafı hisarla çevrildi. Gerekli yerlere kale topları yerleştirildi. Sakmanlar, dizdar tayin edildi. Kur'an-ı Kerim okumak için hâfızlar ve hizmetkârlar görevlendirilip bir de kayyum tahsis edildi. Oraya gelip gidenlere yemek yedirmek için de bir imarethane yapıldığı gibi buralara sarf edilmek üzere vakıf tahsisatı verildi.

---

2 Bu eser, emekli binbaşı Sadettin Tokdemir tarafından yeni harflere aktarıldı ve 1937'de Askeri Matbaa'da basıldı.

SULTAN AHMED VE AZİZ MAHMUD HÜDÂYÎ

10 Ekim 2008 tarihli *Zaman* gazetesinde “Erzurumlu, Kar Düşmeden Mezarını Hazırladı” başlığıyla yayınlanan bir haberde özetle deniliyor ki:

“Kışın hava sıcaklığının eksi 40 dereceye kadar düştüğü Erzurum’da, kar düşmeden toplu mezar kazıları başladı. İlde ağır geçen kış şartlarında donan toprak, mezar kazmayı imkânsızlaştırıyor. Bu sebeple mezar yeri hazırlığına, şiddetli soğuklar etkisini göstermeden başlanıyor. Abdurrahman Gâzi ve Asrî mezarlıkta kompresör ve kazma kürek yardımıyla mezar kazan 8 işçi, temmuz ayından beri çalışıyor. Şimdiye kadar hazırlanan 850 mezar yeri, ihtiyaç duyulduğunda kışın kompresör ve iş makinesi yardımıyla açılıyor. Kazılan mezarların ilkbahara kadar dolacağı tahmin ediliyor.”

Bu haber bana ölmeden önce mezarlarını hazırlayanları ve bu şekildeki kabirleri hatırlattı. Daha hayattayken böyle bir teşebbüste bulunanların arasında benim de tanıdıklarım, görüşüp konuştuklarım var. Şurası bir gerçek ki insanlar yaşarken güzel mekânlarda, konforlu evlerde oturmayı tercih ettikleri veya arzuladıkları gibi öldükten sonra da tarihî mezarlıklara,

merkezî kabristanlara gömülmeyi arzu ediyorlar. Bazı kimse-lerin ise mezarlıkların yola en yakın kısmına defnedilmek için vasiyette buldukları bile söyleniyor. Bunun sebebi, yoldan geçip geçenlerin okuyacakları Fatıha'dan, yapacakları duadan daha fazla hisse almaktır. Böyle insani bir arzunun gereği olarak önceden hazırlanmış mezarlara, satın alınmış yerlere, bazı kabristanlara rastlıyoruz. Bunların arasında dinle ve manevi dünya ile yani metafizik âlemle hiçbir ilgileri olmayanlar bile bulunuyor.

Bunlardan biriyle bendeniz de karşılaştım. Kitap dünyasını çok iyi bilen, insani ilişkilere fazlasıyla önem veren, fakat hiçbir uhrevi endişesi olmayan eski bir arkadaşım bir gün dedi ki: “Hocam, ben İstanbul’un tarihî mezarlıklarından birinden bir mezar yeri satın almak istiyorum. Senin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü’nde belki tanıdıkların vardır. Bu konuda bana yardımcı olursan sevinirim.” Aramızdaki samimiyete dayanarak, “Yâhu sen bir ateistsin, ölüm ötesine inanmıyorsun, öteki âlemi düşünmüyorsun. Falan mezarlığa yahut filan kabristana defnedilmen neyi değiştirecek? Nereye gömülürsen gömül netice değişmeyecek. Hem önemli olan kendine mezar hazırlamak değil, kendini mezara hazırlamaktır.” dedim.

Sükût ile cevap verdi.

DEVELERLE TAŞINAN CENAZELER

Kişiyi gömüldüğü mezarın kurtarmayacağını, o çukurda ameliyle baş başa kalacağını, ameli iyiyse mezarının cennet bahçelerinden bir bahçe hâline geleceğini niçin düşünmüyoruz? Konuyla ilgili bir anekdotu sırası gelmişken nakledeyim:

Adamın biri, Mekke’de kalmak, burada yaşayıp burada ölmek niyetiyle hacca gider. Haccın bütün şartlarını yerine getirdiği hâlde bir türlü hastalanıp da mukaddes beldede kalma ihtimali belirmez. Kara kara düşünmeye başlar. Derken aklınca bir plan hazırlar. Bir suç işleyip yakalanmayı, sonra da hapse atılmayı düşünür. Böylece Mekke’de kalma fırsatını yakalamış olacaktır. Ölüncü de yine bu mukaddes beldede gömülecektir. Hemen planını uygulamaya koyulur. Birinin eşyasını çalıp götürürken yakalanır. Ancak hacının böyle bir yola baş vurmamasını kabullenemeyen eşya sahibi, hırsızlık sebebini öğrenmek için ısrar edince Hacı Efendi işin doğrusunu söylemek zorunda kalır ve, “Ben bu suçu, aslında burada kalmak için işledim. Maksadım burada ölmek, buradaki mezarlığa gömülmektir.” der. Mal sahibi, belli ki maneviyatı gelişmiş bir kimsedir. Kendisine akıl vermek amacıyla şöyle der, “Sen bu gece, yatağına abdestli olarak gir. ‘Bu konuda bana doğru yolu göster yâ Rabbi.’ diye dua et, sonra uyu. Rüyada göreceklere gel sabahleyin bana anlat.”

Hacı denilenleri aynen uygular. Gece ibret verici bir rüya görür. Develer üzerinde bir kısım cenazeler oradaki mezarlığa getiriliyor, bir kısım cenazeler de oradan çıkarılıp başka bir yere götürülüyor. Sabah olunca gördüğü rüyayı olduğu gibi anlatır. Maneviyat sahibi o zat şöyle yorumlar: “Gelen cenazeler memleketlerinde ölenlerdir. Buraya layık bir hayat yaşadıkları, amellerine ve ahlâklarına dikkat ettikleri için getiriliyorlar. Götürülenler ise burada ölenlerdir. Onlar da buraya layık amel ve ahlâk içinde ölmediklerinden dolayı oraya götürülüyorlar. Şimdi anladın mı işin sırrını? Buradaki bir mezara konulmakla burada kalınmaz. Herkes mezarında inancına ve ameline göre muamele görecektir.”

GÖNLÜMÜZÜN NURLANMASI İÇİN

Ahmet Şahin Hoca'dan naklettiğim bu anekdottan da anlaşıldığı gibi asıl olan kendine mezarlık hazırlamak değil, kendini mezara hazırlamaktır. Hemen belirteyim ki mezara hazırlanmak için yerine getirilmesi gereken görevlerden yahut tavsiyelerden birini de kabir ziyareti teşvik ediyor. Başta Hazreti Peygamber olmak üzere, birçok İslâm büyüğünün kabir ziyaretini tavsiye ve teşkil ettiklerini biliyoruz. Nasıl etmesinler ki, taş kalpleri ancak mezar taşları yumuşatır. Eşrefoğlu Rûmî'nin meşhur eseri *Müzekki'n-Nüfus*'ta yer alan bir rivayet bu konuya ışık tutuyor:

Bir gün ashâb-ı kiramdan Ebâ Derdâ Hazretleri'ne bir adam gelip yardım istiyor. “Ey Ebâ Derdâ! Benim büyük bir hastalığım var. Bana bu hastalığımı iyileştirecek bir ilaç tavsiye et.” diyor. Ebâ Derdâ'nın hastalığın nedir sorusuna, “Benim gönlümde muhakkak ki dünya muhabbeti vardır. Gönlüm âdeta kararmıştır. Abdestimin ve namazımın nurundan eser göremiyorum. Zikirten, tespihten ve ibadetten zevk alamıyorum.” diye cevap veriyor. Hazret, “Senin bu hastalığın, hastalıkların en büyüğü ve en kötüsüdür. Eğer vaktinde tedavi etmezsen, bunun sonu, imanın zevalidir!” deyince o zat, büyük bir telaşla, “Aman yâ Ebâ Derdâ! Lütfen söyle, ne yapayım?” diye soruyor. Sahâbî şu tavsiyede bulunuyor, “Sık sık hastaları yoklamaya git. Cenaze namazı kıl ve kabir ziyaretlerinde bulun. Bu üç şeyi muntazam yaparsan hastalığın kalmaz. Dünya muhabbeti ve meşguliyeti sona erer. Gönlün nurlanır ve basiret gözün açılır.”

EHL-İ KUBUR

Mezar sözünü duyar duymaz hafif de olsa içimiz ürperir. Hâlbuki bu kelime ziyaret anlamına gelmektedir. İnsan bir akrabasını, sevdiği bir dostunu ziyaret edince nasıl mutlu olursa

kabristanlara gidince de aynı huzuru ve süruru duymalıdır. Zaten İstanbul'un tarihi kabristanları, açık hava müzeleri gibi ziyaretçilerinin gönüllerini hoş ediyorlar, onları boş göndermiyorlar, bundan sonra nâhoş işlerle uğraşmayın mesajı veriyorlar. Tabii ki bir de ziyaret âdâbı var. Onları da sıralamaya kalkışırsak ayrıca bir kitap yazmak gerekir. Sadece şu kadarını söylemek lazım. Diriler gibi ölülere de selâm vermek icap ettiği için kabristanın kapısından içeri giren kimsenin ilk iş olarak mevtaları, “Esselâmü aleyküm yâ ehl-i kubur” diye selâmlaması gerekiyor. “Kubur” kabirler, “ehl-i kubur” da kabirdekiler demektir.

Bu vesileyle aklıma gelen bir anekdotu nakledeyim:

Adamın biri, sık sık kabristan ziyareti yaparmış. Mezarların arasından geçerken sürekli “Esselâmü aleyküm yâ ehl-i kubur” dermiş. Bunu, bir nev'i alışkanlık hâline getirmiş. Arkadaşlarından biri, bir muziplik yapmayı ve bu adamı korkutmayı aklına koymuş. Her zaman içinden geçtiği mezarlığa, akşam karanlığına yakın gitmiş. Bizimki tam o noktaya gelip, “Esselâmü aleyküm yâ ehl-i ahiret” der demez, arkadaşı boğuk ve soğuk bir sesle, “Ve aleyküm selâm yâ ehl-i dünyâ!” diye hortlayınca tabii ki adamcağızın ödü patlamış.

Bu arada hatırlatayım, mezarlık teessür yeridir, tebessüm mekânı değildir. Ama nadir de olsa kabristanlarda böyle garip olaylarla karşılaşınca gülümsemekten kendinizi alamıyorsunuz. Mesela Merkezefendi Kabristanı'nda bulunan bir mezar taşıdaki yazı okuyanları gülümsetiyor. “Karı dırdırından ölen Halil Ağa'nın rûhu için el-Fâtiha” yazılı kabir taşı, sizi ister istemez tebessüm ettiriyor. Evet efendim, bu kadar tebessüm kâfi. Geliniz biraz da tefekkür ve tezekkür edelim.

“EVLİYA’NIN HİMMETİ YAKTI BENİ”

Tasavvuf mertebelerinden birini de “keşf-i kubur ehli” teşkil ediyor. Bu makama ulaşan velilerin, diriler gibi ölülerle de konuştuklarını, kabirdekilerin hâllerine vâkıf olduklarını, onlarla bir nev’i ülfet ve ünsiyet ettiklerini tasavvuf kitaplarından, menakıpnameyelerden öğreniyoruz. İşte bu tasarruf sahiplerinden biri de Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri’ydi. Nasıl bir mutasarrıf olduğunu bir gün, devrin padişahı Birinci Sultan Ahmed’e bile göstermişti.

Şöyle ki:

Genç hükümdar, bir gün Hüdâyî Hazretleri’ni ziyaret etmek maksadıyla Üsküdar’a gidiyor. Efendi Hazretleri’nin arzusu üzerine birlikte gezintiye çıkıyorlar. Karacaahmet Mezarlığı’na vardıklarında Hazreti Hüdâyî Padişaha, “Bugün sana kendimi göstereyim mi?” dedikten sonra kabristandakilere “Kûmû! (Kalkınız!)” hitabında bulunuyor. Kabirdekiler derhâl ve hep birden zuhur ediyorlar. Padişahın bu olağanüstü manzarayı görmesinden sonra “Üdü! (Yerinize dönünüz!)” diyerek ehl-i kabri eski hâllerine döndürüyor.

Sultan Ahmed, kerametine ve velâyetine zaten inandığı, gönülden bağlandığı Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri’ne daha büyük bir aşkla ve şevkle intisap ediyor. Genç yaşında cemali görüp kemale eren bu hükümdarın, Efendi Hazretleri’yle hem-bezm ve hemhâl olduktan sonra nasıl bir hâlet-i rûhiyeye büründüğünü gösteren bir şiirini teberrüken buraya alıyorum:

*Vârımı ben Hakk’a verdim gayrı vârim kalmadı
Cümlesinden el çeküb pes³ dü⁴ cihânım kalmadı*

3 Pes: Şimdi.

4 Dü: İki.

Dursun Gürlek

*Çünkü hubbullah erişdi çekdi beni kendüye
Açdı gönlüm gözünü gayrı gümânım⁵ kalmadı*

*Evlîyânın himmeti yakdı beni kal' eyledi⁶
Sâfiyim⁷ buldum safâyı dü cihânım kalmadı
Ahmed îder yâ ilâhî sana şükürüm çok-durur
Hamdu lillah aşk-ı Hak'dan gayrı vârim kalmadı.*

---

5 Gümân: Zan, şüphe.

6 Kal' eylemek: Kökünden söküp atmak.

7 Sâfi: Saf.